

Summary:

MORPHODYNAMIK OF THE SNOW COVER AND THE SURFACES OF THE SLOPES ON THE SKI-TRAILS OF THE BESKIDY MOUNTAINS.

The great variety of natural conditions of Ukrainian Carpathians are favorable for the development of many types of tourism and recreation. Skiing in this area has existed for only 100 years, yet its development in the recent years has had a great impact on the natural morphogenetic processes that cause the modeling of the mountain slopes. Skiing has a moderate direct influence on the ski-trails degradation.

УДК УДК 911. 3: 796.5 (100) (477)

Петро ЦАРИК

ТЕРИТОРІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ

На даний час в Україні точно не визначено відмінності між поняттями “сільський”, “зелений”, “природний”, “екологічний” туризм. Дискусії над українською туристичною термінологією триватимуть ще довший час.

Але у інших країнах такі терміни визначені давно. Наприклад, у британському словнику з подорожей, туризму та гостинності С. Медліка (1993) визначено таке:

Сільський туризм – відпочинковий вид туризму, сконцентрований на сільських територіях. Він передбачає розвиток туристичних шляхів, місць для відпочинку, сільськогосподарських і народних музеїв, а також центрів з обслуговування туристів з провідниками та екскурсводами. Поняття “сільський туризм” часто ототожнюють з “агротуризмом”, але поняття “сільський туризм” значно ширше.

Агротуризм – відпочинковий туризм, що передбачає використання сільського (фермерського) господарства. Агротуризм може проявлятися у різних формах, але завжди включає винаймання помешкання. Розрізняють дві базові форми агротуризму: винаймання помешкання з обслуговуванням безпосередньо в межах дворогосподарства або розміщення на нічліг з самообслуговуванням на землях, що належать до дворогосподарства, наприклад, в кемпінгах та наметах. Агротуризм, таким чином, виступає однією з форм сільського туризму. В агротуризмі дворогосподарство становить одночасно нічліжну базу та головний предмет інтересу для туриста.

Екологічний туризм – це форма подорожі, сприятлива для навколишнього середовища. Вона відбувається на територіях, що мають природничу цінність (національні та ландшафтні парки). Екотуризм спрямований на охорону природного й культурного середовища регіонів, які відвідуються туристами. Він передбачає, що учасниками цих подорожей є люди з високою екологічною свідомістю. Виділяються такі форми екологічного туризму — активний екотуризм (піший, велосипедний, водний, кінний, рибальство), фауністичні та флористичні поїздки (орнітологічні поїздки, полювання, тематичні поїздки), культурологічні й етнографічні поїздки.

Зелений туризм – є синонімом поняття “екотуризм”.

Природничий туризм – також є синонімом поняття “екотуризм”.

Сільський туризм і його різновидність агротуризм мають багато спільного з екотуризмом і часто відповідають багатьом його пріоритетам, зокрема: збереженню природничого та культурного середовища, підтримці добробуту місцевої громади, постачанню туристам харчів з місцевих продуктів. Деякі власники агротуристичних господарств, розташованих поблизу природоохоронних територій, підтримують серед туристів проєкологічні вимоги. У сільських місцевостях організовують відвідувачам багато

додаткових послуг, що включають екотуристичні програми: кінні та велосипедні прогулянки, маршрути по знакованих стежках у національних і ландшафтних парках, природничі подорожі, збирання ягід та грибів. Але сільський туризм (агротуризм) і екотуризм відрізняються основними цілями використання вільного часу, їхня головна різниця полягає у базових мотивах подорожування.

Сільський туризм – це форма проведення вільного часу у вигляді стаціонарного відпочинку, тоді як базовою метою екотуризму виступає активне відкриття дикої природи, традицій і культури, їх глибоке пізнання й сприйняття.

Сільські оселі можуть використовуватись як база для ночівлі та харчування екотуристів. З'явилося нове поняття екоагротуризм (або агроекотуризм), що передбачає відпочинок у селян, які вирощують сільськогосподарську продукцію із застосуванням екологічних методів. Тут агротуризм поєднується з екологічним сільським господарством.

Наведені вище поняття, пов'язані з сільським туризмом і екотуризмом, знайшли своє застосування для визначення форм туристичного руху в Україні. Зокрема відпочинок в українських селах було визначено як **“сільський зелений туризм”**. Він охопив широкий спектр форм відпочинку на селі: від стаціонарного відпочинку у сільській місцевості (власне сільський туризм), відпочинку в туристичних центрах і на курортах, що розташовані у селищах і малих містах, до відпочинку у сільських садибах (агротуризм). Визначення сільського туризму як “зеленого” підкреслює його про-екологічну орієнтацію.

В загальному в Україні цей вид туризму набув найбільшого розповсюдження у регіонах зі збереженою природою, тобто в Карпатському регіоні, Кримських горах (особливо на південному узбережжі Криму). Щодо Карпатського регіону то сільський зелений туризм набув найбільшого розповсюдження у Івано-Франківській області.

Серед чинників сприятливих для розвитку цього виду туризму слід відзначити:

- збереженість природних ландшафтів названих районів, яка репрезентована високою лісистістю території (15-30%), відносно низькою розораністю сільськогосподарських угідь (30-50%);
- високу заповідність території (10-25%) та наявність унікальних природних об'єктів (печер, відслонень, водоспадів, озер, вікових та екзотичних дерев, старовинних парків тощо);
- забезпечення туриста екологічно сприятливими умовами проживання;
- наявність історичних, архітектурних, культурних, археологічних пам'яток;
- культивування населенням народних традицій, звичаїв, обрядів, ремесел;
- можливість харчуватися екологічно чистими продуктами селянського двору;
- бажання змінити на певний час середовище свого існування (зі стресового урбанізованого на розмірне, спокійне в сільській місцевості);
- наявність зручних транспортних шляхів та соціальної інфраструктури (пошти, медичної допомоги, закладів громадського харчування);
- забезпеченість своєрідними умовами проживання і обсягом послуг, що надаються.

В межах Тернопільської області можна виділити чотири основні райони, в яких доречно розвивати сільський зелений туризм: Кременецьке горбогір'я, Товтровий кряж, Бережанське горбогір'я, Тернопільське Подністров'я.

В межах Кременецького горбогірного району особливим чином поєднуються різноманітні чинники перспективного розвитку зеленого сільського туризму. Наявність останцевих гір ерозійного походження, що вкриті мішаними лісами, різнобарвними луками з мальовничими скелями, обривистими карнизами, ущелинами, останцями, чисельними печерами, гротами формують незабутні краєвиди. Із природних об'єктів Вами можуть бути відвідані Кременецький ботанічний сад, Білокриницький дендрологічний парк, гори-останці Черча, Страхова, Бона, Божа, Гостра, Лиса, Довга, Замок, Маслятин, “Дівочі скелі”, “скелі Словацького” з висотами близько 400 метрів; чисельні ботанічні заказники, ботанічні та

гідрологічні пам'ятки природи. Багата історико-культурна спадщина представлена унікальним архітектурним ансамблем старовинного Кременця, в якому виділяються руїни старовинного замку, архітектурний комплекс Кременецького ліцею, Миколаївського собору, Богоявленського монастиря. В експонатах музею Юліуша Словацького, краєзнавчого музею представлені унікальні книги, рукописи, архівні документи – свідки славного історичного минулого краю. Місто Кременець пов'язано з іменами багатьох визначних осіб: поетів Тараса Шевченка, Лесі України, Юліуша Словацького; письменників Григорія Сковороди, Оноре де Бальзака, Михайла Коцюбинського, ботаніків В. Бессера, А. Анджейовського, історика М.Костомарова, мандрівника М. Пржевальського, композитора Прокоповича, народного ватажка Максима Кривоноса, гетьмана Богдана Хмельницького та багатьох інших. В околицях села Стіжок на горах Троїця та Уніяс знаходяться городища літописних поселень Данилів і Стіжок датовані 1240 і 1261 рр., у с. Стіжок розташований музей історії села. В с. Тилявка Шумського району знаходиться музей письменника Уласа Самоука. В с. Білокриниця знаходиться палац XVIII століття, музей історії рідного краю, цікавий дендрологічний парк. В Великих Бережцях на батьківщині вченого-зоолога, поета О. Неприцького-Грановського знаходиться його музей. В селах В. Бережці, Підлісці,

Рис. 1. Околиці Кременця

Білокриниця, Стіжок, Велика Іловиця окремі місцеві жителі пропонують проживання і відпочинок на території їх садиб. Згідно пропозиції Л.П. Царика та П.Л. Царика (2004) пропонується створення Малополіського регіонального ландшафтного парку з метою оптимізації надання туристсько-рекреаційних послуг населенням.

Товтровий кряж представлений унікальними відкладами міоценового моря, які після відступу моря височать над прилеглими територіями горбами висотою 40-60 метрів. Виходи скельних порід, наявність гротів, печер, карстових озер створюють своєрідний неповторний краєвид, що приваблює туристів. Значна частина Товтрових горбів заліснена мішаними широколистяними лісами, на скельних відслоненнях збереглися фрагменти унікальної степової рослинності, серед якої зустрічаються такі цінні реліктові та червонокнижні види як: ясеніць білий (неопалима купина), молодило руське, ковила пірчаста, зіновать Пачоського, булатка великоквіткова, шиверекия Подільська. В заповіднику "Медобори", де

оберігається Красненський Товтровий ландшафт, біотичне різноманіття доповнюється печерами “Перлина”, “Відлюдника”, “Христинка”, “Франковими скелями”, “Соколиною скелею”, горами Богут, Гостра Могила, Янцова, які є свідками багатьох історичних подій. Тут знаходяться сліди поселень людини кам'яної доби, місця слов'янських городищ, замкових укріплень, дохристиянських святилищ.

Осередком історії, культури, архітектури є містечко Збараж з руїнами старого замку (XIV ст.), відреставрованого замкового комплексу історико-архітектурного заповідника, монастирського комплексу (XVII ст.). В межах Товтрового кряжу пропозиції щодо місць прийому туристів надані жителями сіл Тарасівка, Залужжя, Чернихів Збараського району та м.Збаража а також сіл Вікно, Кринцилів, містечка Гримайлів Гусятинського району. В околицях Збаража запропоновано створення регіонального ландшафтного парку “Збараські Товтри”, як місця цілеспрямованої туристсько-рекреаційної діяльності.

Рис. 2. Один із мальовничих куточків Збараських Товтр

Бережанщина є складовою частиною природної області Опілля, яка є найвищою і найбільш розчленованою частиною Подільського плато. Найрозчленованішою частиною Опілля є його східний край на межиріччі Гнилої Липи та Золотої Липи, Золотої Липи та Стрипи. Межиріччя видовжених кряжів з півночі на південь посічені численними річками та ярами. Глибина врізу досягає 150-200м, абсолютні висоти перевищують 400м. Бережанські краєвиди своєю красою можуть суперничати з найкращими куточками природи Європи. З якого б горба ви не оглядали місцевість, око не стомиться від одноманітності. В регіоні знаходиться ціла низка привабливих геологічних пам'яток природи, серед яких: карстові лійки на околиці с. Гутисько, Коржовське відслонення середнього девону, Курянський вапняковий останець, останець – “Чортів камінь”. Лісистість Опільських горбогірних регіонів подекуди сягає 33%. Тут поширені букові, грабово-букові формації. Враховуючи високу залісненість території і наявність елітних букових та дубових лісів в районі

Бережанського горбогір'я збереглась велика кількість цінних ботанічних об'єктів: Бережанський дендропарк, Раївський старовинний парк, дуб "Богатир" віком 400 років, Бережанська і Нараївська бучини, Мужилівська діброва. У глибину тисячоліть сягає історія Бережанщини. На території сучасних Бережан тривалий час існувало давньоруське поселення. До сьогоднішнього дня збереглися руїни замку з Троїцьким замковим костелом-усипальницею 1554 року, ратуша 1811 року, Троїцький собор 1768 р., костел Різдва Діви Марії з дзвіницею (1600 та 1741 роки відповідно), монастир бернадитів (1630-1742рр.). Також в межах міста діють три музеї: краєзнавчий, книги та Богдана Лепкого. Стародавні Бережани пов'язані з іменами художниці О. Кульчицької, поета і перекладача С.Твердохліба, письменників М. Шашкевича, Б.Лепкого, М.Яцкова, художників Ю. Панькевича, Я.Струхманчука. В місті жили і працювали письменники А.Чайковський, О.Маковей, композитори О.Нижанківський, Д. Січинський, перебував І. Франко. В с. Жуків поряд з Бережанами знаходиться могила письменника і громадського діяча Степана Лепкого (Марка

Рис.3. Підгаєцьке Опілля

Мурави), музеї родини Лепких. В с. Урмань розташована дерев'яна церква Петра і Павла датована 1688 роком. В селі Біще знаходиться костел Успіня Діви Марії (1644-1653рр.). В границях Бережанського горбогір'я пропозицію щодо розміщення відпочиваючих надають в селах Гутисько, Кур'яни, Нараїв, Урмань, Шумляни, Завалів, Біще, містечку Підгайці, м. Бережани та багатьох інших населених пунктах. З метою впорядкованого надання рекреаційно-туристичних послуг нами внесена пропозиція щодо створення Опільського регіонального ландшафтного парку.

Дністровський каньйон є одним із наймальовничіших місць не тільки Поділля але й України. Глибина каньйону досягає в окремих місцях 200 і більше метрів. Враховуючи вихід на денну поверхню гірських порід віком понад 420 млн. років, наявність у них скам'янілостей древньої флори і фауни, присутність у фітоценозах ендемічних, реліктових та червонокнижних рослин і тварин, наявність понад 70 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, унікальних печер, геологічних відслонень, водоспадів долину Дністра не випадково іменую "музеєм під відкритим небом". Золотим фондом природи є наступні заповідні об'єкти Подністров'я: державні ботанічні заказники "Обіжева", "Жижжава", "Глоди", державний ландшафтний заказник "Касперівський", Шупарський державний

ботанічний заказник; геологічні пам'ятки природи – печери “Оптимістична”, “Голубі озера”, “Кришталева”, “Вертеба”, “Млинки” та десятки інших; Трубчинське, Дзвенигородське, Пилипченське, Вістрянське геологічні відслонення; багаточисельні ботанічні пам'ятки природи, Коропецький, Заліщицький, Більче-Золотецький, Скала-Подільський парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, Червоногородський, Русилівські, Сокілецькі та інші водоспади.

Рис.4. Дністровська долина в околицях м. Заліщики

Територією Подністров'я проходить доісторичний Троянів вал; тут зосереджено десятки археологічних пам'яток у складі яких стоянки раннього та пізнього палеоліту, чисельні знахідки мідного, бронзового та залізного віків; шість старовинних замків, Коропецький палац XIX століття, чисельні старовинні костьоли та церкви, краєзнавчі та меморіальні музеї – все це приваблює багаточисельних як українських так і зарубіжних туристів. В Подністров'ї планується відкриття природного національного парку “Дністровський каньйон”, а також запропоновано створення Язлівецького РЛП, регіонального ландшафтного парку “Подільське Надзбруччя”, що дасть можливість впорядкувати туристсько-рекреаційні послуги в регіоні. В межах цієї території знаходиться велика кількість оздоровчо-відпочинкових закладів: санаторій в Заліщиках, санаторії-профілакторії, будинки відпочинку, дитячі табори відпочинку, кемпінги, які вже сьогодні виконують відведені їм функції, але в перспективі потребують впорядкування.

Відбувається поступове формування складників сільського зеленого туризму свідченням чому є поява офіційних послуг в туристичних агенціях та туристичних бюро, на Інтернет-сайтах, інформаційних бюлетенях, в засобах масової інформації тощо. Териопільщина наділена потужним природним та історико-культурним потенціалом для розвитку цієї галузі. Особливо виділяються чотири регіони відмінні в природному, історичному та етнокультурному відношеннях: території Кременецького горбогір'я; Бережансько-Монастириського Опільського регіону; Товтрового природного округу та

Література:

1. Мальовнича колиска краю. Путівник із сільського зеленого туризму на Тернопіллі (відповідальний за випуск Л. Бабюк) . – Тернопіль: Горлиця, 2004. – 35с.
2. Горішевський П.А., Васильєв В.П., Зінько Ю.В. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2003 – 148с.

Summary:

Tsaryk. P. TERRITORIAL FEATURES OF DEVELOPMENT OF RURAL GREEN TOURISM OF TERNOPIIL REGION.

Considered features of nature and history and cultural objects of four basic regions.